

НІЧНИЦЯ ТРИКОЛІРНА

Myotis emarginatus (Geoffroy, 1806)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 103-х видів роду світової фауни та один з 10-ти видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Охоплює пд. та центральну Європу, зустрічається в Пд.-Зх. та Центральній Азії, на пн. Африки. В Україні знайдений у Криму, Закарпатті та на Поділлі.

Чисельність і причини її зміни

Рідкісний вид, для України відомо лише близько 50 знахідок. Причини зміни чисельності: зменшення кількості придатних сховищ; непокоєння тварин у сховищах; негативне ставлення населення до рукокрилих.

Особливості біології та наукове значення

Влітку оселяються в гротах, печерах, на горищах. Самиці утворюють колонії до кількох десятків, іноді сотень, особин. Відмічена схильність до формування змішаних виводкових зграй з великим підковоносом. Самці та ялові самиці оселяються окремо від материнських колоній. Період парування починається у вересні і продовжується протягом осені. Зимують в штучних та природних печерах. Всі зимові знахідки в Україні представлені одинокими особинами. Вид осілий, що місцями здійснює локальні сезонні міграції. За стратегією полювання відноситься до видів-збирачів. До складових живлення відносяться представники павуків, лускокри-

лих, двокрилих, перетинчастокрилих, жорсткокрилих. Самка народжує 1 маля один раз на рік (кінець червня–початок липня). Співвідношення статей серед новонароджених — рівноцінне. Живуть до 15 років. В місцях поширення є регулятором чисельності комах та павуків.

Морфологічні ознаки

Нічниця середніх розмірів. Вуха довгі, світлі, на їх зовнішньому краю є майже прямокутна вирізка. Трагус складає половину довжини вушниці. Літальна перетинка кріпиться до основи пальця. Епіблема відсутня. Волосинки триколірні, черево та спина майже не відрізняються за загальним, кремово-цегляним, забарвленням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охоронні категорії: ЧКУ (1994, кат. III); EUROBATS; Бернська конвенція (Додаток II), Боннська конвенція (Додаток II); МСОП: LC. Необхідні заходи охорони: заповідання та охорона підземних порожнин, що використовуються видом як сховища; розповсюдження серед населення та популяризація інформації про кажанів та необхідність їх охорони.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абелєнцев, Попов, 1956; Татаринів, 1956; Константинов и др., 1976; Вауєрова, 1986; Варгович, 1998; Крочко, Жданович, 2000; Годлевская и др., 2009.

Автор: О.В. Годлевська
Фото: С.В. Газарян

НІЧНИЦЯ СТАВКОВА

Myotis dasycneme (Boie, 1825)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 103-х видів роду світової фауни та один з 10-ти видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Проходить смугою від зх. узбережжя Північного моря до долини Єнісею, пн. границя — 60°, пд. — 50–44° пн. широти. Дослідженнями останніх років з'ясовано знаходження виду у більшості областей України, включаючи пд. — Одеську, Миколаївську, Херсонську та Донецьку.

Чисельність і причини її зміни

Вид рідкісний. Причини зміни чисельності: зменшення кількості придатних сховищ (що пов'язано з вирубками старих дуплястих дерев, рекреаційним та господарським освоєнням підземель); непокоєння тварин в сховищах; негативне ставлення населення до рукокрилих.

Особливості біології та наукове значення

В Україні зустрічається цілорічно. Влітку оселяється у будівлях (на горищах, під обшивкою стін), дуплястих деревах, у підземеллях. Самиці утворюють виводкові колонії до кількох десятків особин. Народження молодих припадає на червень. Починають літати у віці 4–5 тижнів. Самці та ялові самиці зазвичай оселяються окремо від виводкових колоній. Період парвання починається у вересні і продовжується протягом осені. Зимовими сховищами є штучні та природні печери. Очевидно, є факультативним мігрантом. Для Зх. Європи відомі сезонні переміщення від 10 до 300 км. Вид тісно

пов'язаний з рівнинними водоймами, поблизу яких він оселяється. Полює над поверхнею води. Живиться навколводними комахами. До трофічного списку входять представники двокрилих (мотилі, комарі), також ручейники, жуки та лускокрилі. Самиця народжує 1 маля один раз на рік. Співвідношення статей серед молодих — рівноцінне. Статевої зрілості самиці досягають на другому році життя. Живуть, в середньому, до 10 років (максимальна відома тривалість життя — 19,5 років). Вид відіграє важливу роль в стабільному функціонуванні коловодних екосистем.

Морфологічні ознаки

Середній за розмірами вид нічниця. Вуха порівняно невеликі, вушниця товстошкірі. Плесно

велике. Уропатагіум кріпиться до п'ятки, залишаючи все плесно вільним. Забарвлення спини — сіре, черева — сірувате-біле або білясте.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охоронні категорії: ЧКУ (1996, кат. III); EUROBATS; Бернська конвенція (Додаток II; розроблено спеціальний план дій щодо збереження виду); Боннська конвенція (Додаток II); МСОП: NT. Необхідні заходи охорони: надання охоронного статусу та безпосередня охорона підземель, що є сховищами для представників виду; поширення та популяризація інформації щодо кажанів та необхідності їх охорони серед населення.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

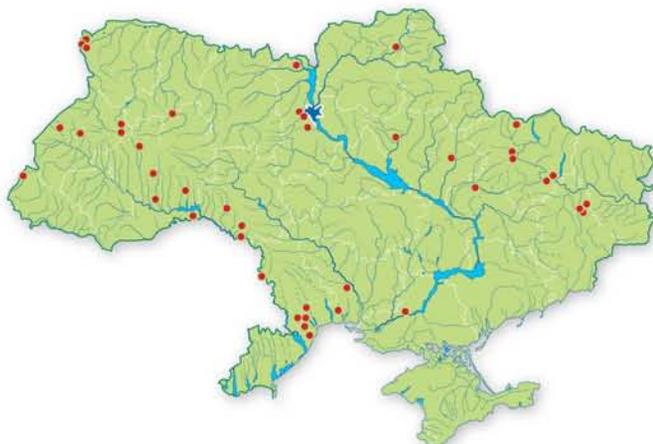
Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Попов, 1956; Limpens et al., 2000; Влащенко, 2001; Загороднюк, Годлевская, 2003; Сребродольская и др., 2004; Тищенко, 2004; Годлевская и др., 2008; Особисте повідомлення Тищенка, Гащак, Влащенко.

Автор: О.В. Годлевська
Фото: О.В. Годлевська

НІЧНИЦЯ БРАНДТА

Myotis brandtii (Eversmann, 1845)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиличкові (Vespertilionidae). Один з 9-ти видів роду та один з 26-ти видів родини у фауні України. Представлений підвидом *M. brandtii brandtii*.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Охоплює смугу бореальних і листяних лісів Пн. Палеарктики. Європейська частина ареалу охоплює пн. р-ни Центральної і Сх. Європи. Територією України ймовірно проходить пд. межа ареалу та зона симпатрії з близьким видом — нічницею вусатою (*M. mystacinus* Kuhl, 1817). Поширення виду в Україні залишається слабо вивченим, дотепер відомо лише дванадцять зимових і літніх місцезнаходжень.

Чисельність і причини її зміни

Низька, для її уточнення потрібні додаткові дослідження. Загалом відомі знахідки близько 130 особин. Вид є вразливим до антропогенних змін середовища та зменшення кількості наземних і підземних сховищ.

Особливості біології та наукове значення

Населяє ділянки рідколісь мішаних і широколистяних лісів, парків, часто мешкає поблизу водойм, зрідка — в урболандшафтах. Сховища у щілинних дуплах, скельних тріщинах, підземеллях, рідше у будівлях. Міграційний статус виду потребує уточнення, ймовірно є осіло-кочовим. Основу раціону складають лускокрилі (*Lepidoptera*) та двокрилі (*Diptera*). Розмножується раз на рік, виводкові колонії розміщуються у різних

частинах будівель, іноді у дуплах. У червні-липні самиці народжують по одному маляті. Зимуює у підземеллях. Тривалість життя до 25 років. Разом з іншими лісовими видами кажанів може мати значний регуляторний вплив на стан популяцій комах-філофагів, які схильні до спалахів чисельності.

Морфологічні ознаки

Морфологічно подібний до нічниці вусатої. Довжина тіла — 39–51 мм, хвоста — 32–44 мм, передпліччя — 33–37 мм, розмах крил — 190–240 мм, маса тіла — 4–10 г.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид має охоронний статус згідно з додатками

Бернської конвенції (1979, додаток II), Боннської конвенції (1985, додаток II), Директиви ЄС про природні помешкання і види (1992, додаток IV), EUROBATS; Червоним списком МСОП (IUCN, 2009) — кат. LC. Невідкладним заходом є надання спеціального охоронного статусу природним та штучним підземеллям — сховищам нічниць. Необхідно також посилити контроль за дотриманням вимог щодо залишення дуплястих дерев під час лісогосподарських робіт.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Є досвід утримування виду у Центрі реабілітації кажанів при Київському зоопарку.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Покин'череда, 1999; Загороднюк, Покин'череда, 1999; Загороднюк та ін., 2002; Тищенко, 2003; Vlaschenko, Naglov, 2005; Влащенко, 2006; Загороднюк, Дикий, 2009; Zagorodniuk, Korobchenko, 2009.

Автор: В.М. Тищенко
Фото: А.С. Гукасова

НІЧНИЦЯ ВУСАТА

Myotis mystacinus (Kuhl, 1817)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 103-х видів роду, один з 10-ти видів роду фауни в Україні.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений на більшості території Європи (крім пн. регіонів), на Кавказі та у Малій Азії. В Україні поширення обмежене зх. областями (форма *alcaethae*) та приморськими степами і Гірським Кримом (*aurascens*).

Чисельність і причини її зміни

Вкрай низька, в Україні відомо лише близько 30–50 місцезнаходжень, і частка виду в населенні кажанів звичайно складає до 1%, проте на Поділлі вона зростає до 10% і найбільшою є в Причорномор'ї (до 40%). Загальний розмір популяції можна оцінити у 10–30 тис. особин. Причини зміни чисельності: втрата біотопів і масштабні санітарні рубки, спрямовані на знищення дуплистих дерев.

Особливості біології та наукове значення

Типові місця оселення — широколистяні ліси у передгір'ях Карпат, на Поділлі, в Криму і Приазов'ї. Теплолюбний вид, що тягнеться до лісових і скельних місцезнаходжень. Оселяється в дуплах дерев і тріщинах скельних відслонень, у суворі зими часто зустрічається в підземеллях, особливо у безлісних районах. Великих скупчень не утворює ні на зимівлі, ні в літніх сховищах. Осілий вид, здійснює лише ближні міграції до місць зи-

мівлі. Політ часто прямолінійний, маршрутний; полює на дрібних комах, переважно на просіках і узліссях, біля скель. Статевозрілим стає на 2 рік, родить раз на рік по 1 малечі. Вид-двійник *M. brandtii*. Природний регулятор чисельності комах та індикатор мало порушених екосистем.

Морфологічні ознаки

Має типові для роду ознаки: тонкий і гострий трагус, в обох щелепах по 2 малі премолярі, болоня кріпиться при основі пальців. Ключові видові ознаки: розміри малі, передпліччя 30–36 мм, на шпорі часто є вузька епіблемоподібна складка, пеніс при кінці вузький (до 1 мм), колір хутра відрізняється у різних форм.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

За останнім зведенням МСОП має категорію LC, EUROBATS, Бернська конвенція - II додаток. Знаходиться під охороною у заповідниках Карпатського регіону, Розточчя, Поділля і Криму. Ефективна охорона можлива при створенні великих заповідних масивів у лісах і печерних районах Прикарпаття, Поділля і Криму.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

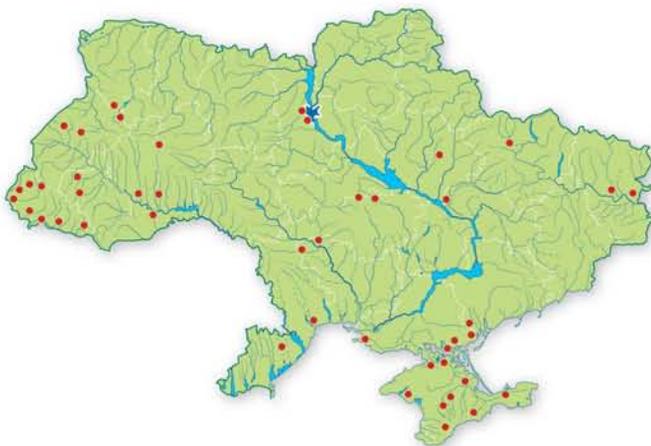
Не досліджено. Загалом вид утримувати в неволі складно; найпростішим є створення умов у природі.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Татаринів, 1956; Стрелков, Бунтова, 1982; Варгович, 1998; Загороднюк, 1999а, б; Benda, Tsytulina, 2000; Загороднюк, Годлевська, 2001; Тищенко, 2003.

Автор: І.В. Загороднюк
Фото: О.В. Годлевська